

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 3, Sayı: 1, Bahar 2012

İNÖNÜ UNIVERSITY
JOURNAL of the FACULTY of DIVINITY

Volume: 3, Issue: 1, Spring 2012

İlköğretimin Farklı Sınıflarındaki Öğrencilerin Temel Dini Kavramları Anlama Düzeyleri: Din, Allah, Peygamber ve İbadet Kavramları Örneği

Abdulkadir ÇEKİN*

Özet: Bu çalışma, ilköğretimin farklı sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin “din, Allah, peygamber ve ibadet” kavramlarını nasıl algıladıklarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Betimsel nitelikte bir alan araştırması olan çalışmanın örneklemini 107 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada açık uçlu olan 4 soruluk kavram testi ile veriler toplanmıştır. Uygulanan testten elde edilen veriler; anlamama, kavram yanlışları, kavram yanlışları ile birlikte kısmen anlama, kısmen anlama ve anlama şeklinde kavram değerlendirme ölçütlerine göre incelenerek yorumlanmıştır. Araştırma sonunda, Allah ve peygamber kavramlarının anlaşılma düzeyinin yüksek, ibadet kavramının anlaşılma düzeyinin orta, din kavramının anlaşılma düzeyinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Kavram, Dini Kavramlar, Kavram Yanılgısı, Anlama Düzeyi.

Abstract: -*The Different Grades Students' Understanding Levels of the Basic Religious Concepts in Elementary Education: (Religion, Allah, Prophet and Worship Sample)* - The aim of this study is to investigate different grades students' understanding levels of the basic religious concepts (religion, Allah, prophet, worship) in elementary education. A total of 107 different grades students taken from two elementary schools, were asked these concepts in using four open ended questions developed by the researcher. Obtained data showed that in all grades students had low understanding levels on these concepts. The Allah and prophet have high understanding concepts, worship has moderate understanding concept and religion are not sufficiently understood by students.

Key words: Religious Culture and Ethics Teaching, Concept, Religious Concepts, Misconception, Understanding Level.

Giriş

Kavramlar nesnelere insan beynindeki soyut ve genel tasarımlarıdır.¹ Kavramlar; varlıklar, olaylar ve düşünceler benzerliklerine göre gruplandırıldı-

* Yrd. Doç. Dr.; Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölümü, acekin@kastamonu.edu.tr

¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Milliyet Gazetesi Tesisleri, İstanbul 1992.

ğında gruplara verilen ortak adlardır.² Bilginin yapı taşları olan kavramlar, insanların öğrendiklerini sınıflandırmalarını ve organize etmelerini sağlarlar.³ Bireyler çocukluk döneminden itibaren düşüncenin birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler. Kavramlar, ilköğretim çağındaki çocukların zihinlerindeki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni bilgileri anlamlı bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olurlar.⁴

Okullarda geleneksel yöntemlerle yapılan kavram öğretimi, öğrencilerin konuları anlamlı öğrenememelerine sebep olmaktadır. Öğrencilerin bilişsel yapısında yeni bilgilerin eskileriyle doğru bir şekilde ilişkilendirilerek ortaya çıkarılmasını öngören anlamlı öğrenme, öğrencilerin kavramları doğru anlamalarını sağlamaktadır.⁵ Kavram yanlışları ise bireyin yanlış inanışları ve deneyimleri sonucu ortaya çıkan öğrenmelerdir. Öğrenciler yeni şeyler öğrenirken bunları önceki bilgileri üzerine inşa ederler. Öğrencilerin sahip oldukları ön birikimler bazen yeni kavramların öğrenilmesinde yanlış öğrenmelere neden olabilir.⁶ Öğrencilerin geçmişte edindikleri bilgiler, bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgilerden farklı ise veya yeni öğrenilen bilgilerle eski bilgiler karıştırılıyorsa anlamlı öğrenme zorlaşır.⁷ Kavram öğretiminde öğrencilerin kavram yanlışlığı yaşamalarına neden olan faktörler; ders kitapları, öğretim metot ve teknikleri, öğrencilerin yanlış önbilgileri, öğretim esnasında kavram değiştirme çalışmalarının yapılmaması ve soyut kavramlar olarak sıralanmaktadır.⁸

İlköğretim süreci öğrencilerin dini kavramları doğru anlama ve anlamlandırmaları açısından önem arz eden bir dönemdir. Öğrenciler, ilköğretime başladıklarında ilk defa bazı dini kavramlarla karşılaşmaktadırlar. İlk kez karşılaşılan bu kavramları öğrenciler anlamakta güçlük çekebilmekte, kavramları

² Fitnat Kaptan, *Fen Bilgisi Öğretimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1999, s. 103.

³ Özlem Cansüngü Koray, Şenol Bal, "Fen Öğretiminde Kavram Yanlışları ve Kavramsal Değişim Stratejisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 10, No: 1, 2002, s. 83.

⁴ Münire Erden, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

⁵ Ömer Geban, Esen Uzuntiryaki, "Kavram Haritalama ve Benzeşme Yöntemi ile Mol Kavramı Öğretimi", *III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999, ss.169-172.

⁶ Adnan Baki, "Cebirle İlgili İşlem Yanlışlarının Değerlendirilmesi", *III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999, ss. 46-55.

⁷ Barış Çaycı ve diğerleri, "Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme ile Kavram Öğretimi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 15 No: 2, Ekim 2007, ss. 619-630.

⁸ Hakkı Yazıcı, Osman Samancı, "İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 158, Bahar 2003.

birbirine karıştırabilmekte veya kavramlarla ilgili yanlışlara düşebilmektedirler.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (İDKAB) dersinin amaçları arasında da öğrencilerin dini kavramları doğru anlamalarını sağlamak yer almaktadır.⁹ Dini kavramların öğretiminde öğretmen, ön bilgilerini dikkate alarak öğrencilerin bu kavramları anlamlı bir şekilde öğrenmelerini sağlamalıdır. İDKAB dersindeki kavramların öğretiminde, öğrencilere bol örnek verilmesi, kavramların mümkün olduğunca görsel-işitsel materyallerle desteklenmesi, uygun öğretim tekniklerinin kullanılması kavramın öğretimini kolaylaştırır. Öğrenciler özellikle soyut kavramları öğrenmede güçlük çekebilmektedirler. Bu tür kavramların öğretilmesinde öğrencilerin soyut düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi gereklidir.¹⁰ Ayrıca dini kavramlar arasındaki ilişkilerin sınıfta açıkça sunulması ve öğrencilerin kavram kargaşasına neden olabilecek önbilgilerinin ortaya çıkarılması anlamlı öğrenme açısından önemlidir.

Amaç

Bu çalışma, ilköğretimin farklı sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin temel dini kavramlar arasında yer alan “din, Allah, peygamber ve ibadet” kavramlarını nasıl algıladıklarını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırma betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın örnekleme, Ankara Keçiören ilçesinde bulunan iki ilköğretim okulundaki¹¹ 4 (N=32), 5 (N=27), 6 (N=26), 7 (N=11) ve 8. (N=11) sınıflardan basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle¹² seçilmiş 107 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada ilk olarak İDKAB dersi öğretim programındaki *derste öğrencilere verilecek kavramlar listesi*¹³ üzerinde çalışılarak, listedeki kavramlar arasında en temel 4 kavram (din, Allah, peygamber ve ibadet) belirlenmiştir. Daha sonra bu kavramlar, öğrencilerin kısa yazılı cevaplar verebilecekleri anket formu olarak düzenlenmiştir. Anket uygulaması 2011-2012 eğitim-öğretim yılı sonunda gerçekleştirilmiştir. Öğrenci

⁹ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4-8.sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara 2010, s. 12.

¹⁰ Münire Erden, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, s. 50.

¹¹ Bu okullar, Vildan Nurettin Demirer ile Özkent Taşbilek İlköğretim Okullarıdır.

¹² Taro Yamane, *Temel Örnekleme Yöntemleri*, (Çeviren: Alptekin Esin, M. Akif Bakır, Celal Aydın ve Esen Gürbüzsöl), Literatür Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 116.

¹³ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4-8.sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, s. 22.

cevapları, Tablo 1’deki Westbrook ve Marek¹⁴ tarafından geliştirilen kavram değerlendirme şeması kullanılarak incelenmiştir.

Tablo 1: Kavram Değerlendirme Şeması

Değerlendirme Puanı ve Anlama Derecesi	Değerlendirme Kriterleri
0- Anlamama	Boş cevap, soruyu tekrarlama, ilgisiz veya net olmayan cevaplar, bir açıklama yapılmayan cevaplar
1- Belirli kavram yanlışlığı	Bilimsel olarak tamamen yanlış olan cevaplar
2- Belirli kavram yanlışlığı ile birlikte kısmen anlama	Kavramın anlaşıldığını gösteren, ancak bazı yönleri ile kavram yanlışlığı içeren cevaplar
3- Kısmen anlama	Bilimsel olarak kabul edilen cevaplar
4- Anlama	Kavramla ilgili bilimsel olarak tamamen kabul edilen cevaplar

Araştırmada kavram değerlendirme şemasından faydalanarak sorulan soruya öğrenci hiçbir cevap vermediğinde 0 puan verilirken; bilimsel olarak tamamen doğru olan cevaba ise maksimum 4 puan verilmiştir. Öğrencinin verdiği cevabın niteliğine bakılarak kısmen anlamaya 3, belirli kavram yanlışlığı ile birlikte kısmen anlamaya 2 ve belirli kavram yanlışlığına 1 puan verilmiştir. Daha sonra Tablo 2’de verilen aralıklar dikkate alınarak, her bir kavramın ortalaması alınmak suretiyle öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri tespit edilmiştir. Bu düzey ile öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla ki-kare karşılaştırma testi kullanılmıştır. Ayrıca, öğrencilerdeki kavram yanlışlarının tespit edilmesi amacıyla da araştırmanın nitel bulguları incelenmiş ve bu bulgulara makale içinde yer verilmiştir.

Tablo 2: Kavram Gelişim Düzeyi Tablosu

Kavramsal gelişim düzey aralığı
$3,5 \leq An \leq 4,0$ [An: Anlama]
$2,5 \leq KA < 3,5$ [KA: Kısmen anlama]
$1,5 \leq KA/BKA < 2,5$ [BKA: Belirli]
$0,5 \leq BKA < 1,5$ kısmen anlama]
$0,0 \leq Anl < 0,5$ [Anl: Anlamama]

Bulgular ve Yorum

Öğrencilerin din, Allah, peygamber ve ibadet kavramlarına vermiş oldukları cevaplar; anlamama, kavram yanlışlığı, kavram yanlışlığı ile birlikte

¹⁴ Susan Westbrock, Edmund Marek, “A Cross-Age Study of Student Understanding of the Concept of Diffusion”, *Journal of Research in Science Teaching*, 28 (8), 1991, s. 651.

kısmen anlama, kısmen anlama ve anlama şeklinde kavram değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirilmiş ve her bir kavram başlığı altında tasnif edilerek tablolar halinde aşağıda verilmiştir.

1. Betimsel Bulgular

Öğrencilerin temel dini kavramlara vermiş oldukları cevaplarla ilgili betimsel bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Betimsel Sonuçlar

Sorular		Ortalama (X)	Std. Sapma
Din nedir?	107	1,25	1,038
Allah nedir?	107	2,14	,985
Peygamber nedir?	107	2,02	1,055
İbadet nedir?	107	1,70	1,039

Öğrencilerin kavram sorularına vermiş oldukları cevaplarla ilgili betimsel bulgular incelendiğinde, en fazla sırasıyla Allah (X: 2,14), sonrasında peygamber (X: 2,02) ve ibadet (X: 1,70) kavramının, en az ise din (X: 1,25) kavramının anlaşıldığı ve öğrencilerin bu kavramlarla ilgili genel anlama düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir.

2. Din Kavramı ile İlgili Bulgular

Öğrencilerin din kavramına vermiş oldukları cevaplar ile ilgili bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4: Din Kavramı ile İlgili Bulgular

Din nedir?	Frekans	%
Anlamama	25	23,4
Belirli kavram yanılığı	47	43,9
Belirli kavram yanılığını ile birlikte kısmen anlama	23	21,5
Kısmen anlama	7	6,5
Anlama	5	4,7

Din nedir?	Frekans	%
Anlamama	25	23,4
Belirli kavram yanlışlığı	47	43,9
Belirli kavram yanlışlıkları ile birlikte kısmen anlama	23	21,5
Kısmen anlama	7	6,5
Anlama	5	4,7
Toplam	107	100,0

Din kavramı ile ilgili bulgulara bakıldığında, örneklemin %43,9'unun bu kavramla ilgili bir kavram yanlışlığı içinde olduğu, %23,4'ünün kavramı hiçbir şekilde anlamadığı, %21,5'inin kavram yanlışlıkları ile birlikte kavramı kısmen anladığı, %6,5'inin kavramı kısmen anladığı ve %4,7'sinin ise kavramı doğru bir şekilde anladığı görülmektedir.

Din kavramının anlaşılma düzeyinin sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Din Kavramının Sınıf Değişkenine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Din nedir?			Anlamama	Belirli kavram yanlışlığı	Belirli kavram yanlışlıkları ile birlikte kısmen anlama	Kısmen Anlama	Anlama	Toplam	
Smf	4. Smf	N	14	12	6	0	0	32	
		%	43,8%	37,5%	18,8%	,0%	,0%	100,0%	
	5. Smf	N	7	14	5	1	0	27	
		%	25,9%	51,9%	18,5%	3,7%	,0%	100,0%	
	6. Smf	N	4	13	5	2	2	26	
		%	15,4%	50,0%	19,2%	7,7%	7,7%	100,0%	
	7. Smf	N	0	4	3	3	1	11	
		%	,0%	36,4%	27,3%	27,3%	9,1%	100,0%	
	8. Smf	N	0	4	4	1	2	11	
		%	,0%	36,4%	36,4%	9,1%	18,2%	100,0%	
	Toplam		N	25	47	23	7	5	107
			%	23,4%	43,9%	21,5%	6,5%	4,7%	100,0%

($X^2=32.22$ sd=16 P:;009)

Tablo incelendiğinde, din kavramının 4. sınıfta örneklemin %43,8'i tarafından anlaşılmadığı; 5. sınıfta % 51,9'u, 6. sınıfta %50'si, 7. sınıfta %36,4'ü ve 8. sınıfta yine %36,4'ü tarafından kavram konusunda örneklemin bir kavram yanılığısı yaşadıkları görülmektedir. Buna göre din kavramının anlaşılma düzeyi ile ilgili 4. sınıftaki öğrencilerin kavramı anlamadığı, 5, 6, 7 ve 8. sınıflardaki öğrencilerin ise kavram konusunda yanılığ içinde oldukları söylenebilir. Din kavramının anlaşılma düzeyi ile sınıf değişkeni arasında gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [$p < ,05$]. Din kavramının öğrencilerdeki anlaşılma düzeyinin ise kavramı anlamamadan, kavram yanılığısına doğru olumlu sayılamayacak bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

Din kavramında görülen bu olumsuz durumun anlaşılabilmesi için öğrencilerin kavrama vermiş oldukları ve kavram yanılığısı içeren cevaplar değerlendirilmiş, bu konudaki nitel bulgular aşağıda sıralanmıştır:

"İbadet vb. şeylerin bilgisidir." (4. sınıf)

"Bilgilerimizi geliştiren bize doğru yolu gösteren güzel ahlâktır." (4. sınıf)

"İnanan insanların yaptıkları ibadetlerdir." (4. sınıf)

"Ahlâklı olmak, iyi ve güzel sözler söylemektir." (4. sınıf)

"Namaz kılmak, Kur'an okumak gibi Allah'ın bize emrettiği davranışlardır." (4. sınıf)

"Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın bize emrettiği şeylerdir." (4. sınıf)

"Müslümanların yaptığı namaz kılma ve örtünme gibi şeylerdir." (5. sınıf)

"Allah'a ibadet etmektir." (5. sınıf)

"Kişinin inandığı şeye ibadet etmesi demektir." (6. sınıf)

"İmandır, ibadet etmektir." (6. sınıf)

"Allah'a iman etmektir." (6. sınıf)

"Allah'ın bize emrettiği güzel davranışlardır." (6. sınıf)

"Allah'ın bize emrettiği, uymamızı istediği şeylerdir." (7. sınıf)

"Namaz, oruç, zekât, fitre gibi Allah'ın söylediklerini yapmamızdır." (7. sınıf)

"Allah'ın bize emrettiği ve yapmamız gereken davranışlardır." (8. sınıf)

Bu nitel bulgular çerçevesinde öğrencilerin din kavramını, “ibadet etme, ahlâklı olma, iyi ve güzel söz ya da davranışlar, emredilen şeyler ve yapılması gereken davranışlar” olarak algıladıkları ve din kavramı konusunda bir kavram yanılığısı içinde oldukları söylenebilir.

Kavramlar, nesnel gerçekliğin insan beynindeki yansıma biçimidir.¹⁵ Kavram yanılığısı ise öğrencilerin kavramları bilimsel olarak kabul edilen kavram tanımından farklı olarak algılamalarıdır.¹⁶ Elde edilen verilere bu açıdan bakıldığında öğrencilerin kendi düşüncelerine göre din kavramını yorumladıkları ve zihinlerinde bilimsel olarak doğru kabul edilmeyen bir tanım oluşturdukları görülmektedir.

Öğrencilerin din kavramı hakkındaki yanlış bilgilerinin nedenleri konusunda ders kitabına müracaat ettiğimizde, 4. sınıf ders kitabında dinin “insanların mutlulukları için Allah tarafından peygamber aracılığı ile gönderilen emirlerin tümü”¹⁷ şeklinde tanımlanmasına karşın, bu tanımın örneklem grubu içerisinde tam olarak yerleşmediği görülmektedir. Bu noktada 4. sınıfta din tanımının yer aldığı “Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum” başlıklı ünite de din hakkındaki çeşitli niteleme ve açıklamaların (örnek olarak: “Bizler, dinimizin emrettiği güzel davranışları yapmalıyız.”, “Din, Allah’a inanmamızı ve yalnız ona ibadet etmemizi emreder.”, “Din, güzel ahlâktır.”, “Güzel söz söyleyelim.”, “Güzel davranışta bulunalım.”¹⁸), öğrencilerde dinin ne olduğu konusunda bir kavram karmaşası oluşturmuş olduğu düşünülebilir. Öğrencilerdeki kavram yanılığılarını ortadan kaldırmak için onların sahip olduğu doğru olmayan düşünce ve bilgilere odaklanılmalıdır.¹⁹ Öğretmenler kavram öğretimi buna göre yapılandırılmalı, yanlış öğrenmeler açıkça ortaya koyulmalı, mümkün olduğunca kavramlara belirginlik kazandırılmalıdır.²⁰

3. Allah Kavramı ile İlgili Bulgular

Öğrencilerin Allah kavramına vermiş oldukları cevaplar ile ilgili bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹⁵ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1982.

¹⁶ Özgül Yılmaz ve diğerleri, “Lise-1. Sınıf Öğrencilerinin Hücre Bölünmesi Ünitesindeki Kavram Yanılığılarının Tespiti” III. *Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999, s. 187.

¹⁷ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (4. Sınıf)*, MEB Yayınları, Ankara 2011, s. 25.

¹⁸ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (4. Sınıf)*, ss. 18-29.

¹⁹ Erdoğan Büyükkasap, Osman Samancı, “İlköğretim Öğrencilerinin Işık Hakkındaki Yanlış Kavramları”, *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, Sayı: 5, No: 5, 1998, ss. 109-120.

²⁰ Zühal Özer, “Bilgi Nasıl Yenilenir?”, *Bilim Teknik Dergisi*, Sayı: 359, 1997, ss. 32-33.

Tablo 6. Allah Kavramı ile İlgili Bulgular

Allah nedir?	Frekans	%
Anlamama	7	6,5
Belirli kavram yanılığısı	14	13,1
Belirli kavram yanılığısı ile birlikte kısmen anlama	53	49,5
Kısmen anlama	23	21,5
Anlama	10	9,3
Toplam	107	100,0

Allah kavramı ile ilgili bulgular incelendiğinde, örneklemin %49,5'inin kavram yanılığısı ile birlikte kavramı kısmen anladığı, %21,5'inin kavramı kısmen anladığı, %13,1'inin bu kavramla ilgili kavram yanılığısı içinde olduğu, %9,3'ünün kavramı doğru bir şekilde anladığı ve %6,5'inin ise kavramı hiçbir şekilde anlamadığı görülmektedir.

Allah kavramının anlaşılma düzeyinin sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: Allah Kavramının Sınıf Değişkenine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Allah nedir?			Belirli kavram yanılığısı	Belirli kavram yanılığısı ile birlikte kısmen anlama	Kısmen anlama	Anlama	Toplam		
Sınıf	4. Sınıf	N	2	6	21	3	0	32	
		%	6,2%	18,8%	65,6%	9,4%	,0%	100,0%	
	5. Sınıf	N	3	4	14	6	0	27	
		%	11,1%	14,8%	51,9%	22,2%	,0%	100,0%	
	6. Sınıf	N	2	1	13	8	2	26	
		%	7,7%	3,8%	50,0%	30,8%	7,7%	100,0%	
	7. Sınıf	N	0	3	1	4	3	11	
		%	,0%	27,3%	9,1%	36,4%	27,3%	100,0%	
	8. Sınıf	N	0	0	4	2	5	11	
		%	,0%	,0%	36,4%	18,2%	45,5%	100,0%	
	Toplam		N	7	14	53	23	10	107
			%	6,5%	13,1%	49,5%	21,5%	9,3%	100,0%

($\chi^2=42.89$ sd=16 P:,000)

Tablo incelendiğinde, Allah kavramının 4. sınıfta örneklemin %65,6'sı, 5. sınıfta %51,9'u ve 6. sınıfta %50'si tarafından belirli kavram yanılığısı ile birlik-

te kısmen anlaşıldığı, 7. sınıfta %36,4'ü tarafından kısmen anlaşıldığı ve 8. sınıfta %45,5'i tarafından tamamen anlaşıldığı görülmektedir. Buna göre Allah kavramının anlaşılma düzeyi ile ilgili 4, 5 ve 6. sınıflardaki öğrencilerin kavramı belirli kavram yanılguları ile birlikte kısmen anladığı, 7. sınıftakilerin kavramı kısmen anladığı ve 8. sınıftaki öğrencilerin ise kavramı tam olarak anlamış olduğu söylenebilir. Allah kavramının anlaşılma düzeyi ile sınıf değişkeni arasında gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [$p < ,05$]. Allah kavramı hakkında öğrencilerdeki anlama düzeyinin ise kavram yanılguları ile kısmen anlamadan, kavramı doğru olarak anlamaya doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

Allah kavramına öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardaki kavram yanılgısı ve kısmî anlamayı içeren nitel bulgular aşağıda sıralanmıştır:

“Bizi ve bütün canlıları yaratandır.” (4. sınıf)

“Dünyadaki tüm canlıları yaratandır.” (4. sınıf)

“Allah yaratıcıdır.” (4. sınıf)

“Bizi yaratan kişiye denir.” (4. sınıf)

“Yaratıcıdır.” (4. sınıf)

“Bizi yaratan kişidir ve günah yaparsak Allah onu defterine yazar.” (4. sınıf)

“Bizi yaratan ve bizim O'na ibadet etmemizi isteyendir.” (5. sınıf)

“Eşi ve benzeri olmayan, Müslümanların taptığı birisidir.” (5. sınıf)

“Bizleri yöneten, ölünceye kadar günah ve sevaplarımızı yazan kişidir.” (6. sınıf)

“Yücedir, yukarıda olan biridir.” (6. sınıf)

“Kulu yaratan, her şeyi verendir.” (6. sınıf)

“Kâinatı ve insanı yaratan kişidir.” (7. sınıf)

“Bütün kâinatı yaratan, yaratıcıdır.” (8. sınıf)

Allah kavramı konusunda elde edilen nitel bulgulara göre öğrenciler, Allah kavramını; yoğun olarak “yaratan, yaratıcı” olarak algılamakta, günah ve sevapları yazan melekler ile karıştırmakta ve az da olsa “kişi ya da biri” olarak nitelemektedirler.

Allah'ın öğrenciler tarafından yoğun olarak *yaratıcı* olarak algılanması konusunda, 5. sınıf İDKAB dersindeki "Allah İnancı" adlı ünite²¹ Allah'ın yaratıcı ve insanları yaratan olduğunun sıkça vurgulanması²² etken olarak düşünülebilir. Bu ünitenin metinlerinde geçen yaratma konusundaki yoğun ifadeler sebebiyle öğrenciler ilköğretim düzeyinde Allah'ı daha yoğun olarak yaratıcı olarak tanımaktadırlar.

Bazı öğrencilerin Allah'ı melek kavramıyla karıştırmaları ise soyut kavramları tanıma yeteneklerinin gelişmiş olmaması ile açıklanabilir. Öğrencilere ilk defa karşılaştıkları soyut kavramların öğretilmesinde öğretim metot ve tekniklerinin iyi seçilmesi, öğrenmenin anlamlı ve kalıcı olması bakımından önemlidir. Öğrenilen kavramların duyu organlarına hitap etme derecesi arttıkça öğrenme kolaylaşır.²³ Öğretmenler İDKAB derslerinde soyut kavramları açıklarken öğrencilerin seviyelerine göre bir dil ve üslup kullanılmalıdır.²⁴

4. Peygamber Kavramı ile İlgili Bulgular

Öğrencilerin peygamber kavramına vermiş oldukları cevaplar ile ilgili bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Peygamber Kavramı ile İlgili Bulgular

Peygamber nedir?	Frekans	%
Anlamama	11	10,3
Belirli kavram yanılışı	19	17,8
Belirli kavram yanılışları ile birlikte kısmen anlama	40	37,4
Kısmen anlama	31	29,0
Anlama	6	5,6
Toplam	107	100,0

²¹ Bu ünite ilköğretimde Allah inancı hakkındaki ilk müstakil ünite dir.

²² MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (5. Sınıf)*, s. 12-13.

²³ Zühal Özer, Ela Şahin, "Öğreniyorum Öyleyse Varım", *Bilim Teknik Dergisi*, Sayı: 341, 1996, ss. 74-78.

²⁴ Tuğba Şahin, "İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi", *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Cilt:1, 9-11 Eylül, Konya 1998, ss. 705-712.

Peygamber kavramı ile ilgili bulgulara bakıldığında, örneklemin %37,4'ünün kavram yanlışları ile birlikte kavramı kısmen anladığı, %29'unun kavramı kısmen anladığı, %17,8'inin kavramla ilgili bir kavram yanlışlığı içinde olduğu, %10,3'ünün kavramı hiçbir şekilde anlamadığı ve %5,6'sının ise kavramı doğru bir şekilde anladığı görülmektedir.

Peygamber kavramının anlaşılma düzeyinin sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9: Peygamber Kavramının Sınıf Değişkenine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Peygamber nedir?			Anlamama	Belirli kavram yanlışlığı	Belirli kavram yanlışları ile birlikte kısmen anlama	Kısmen anlama	Anlama	Toplam
Sınıf	4. Sınıf	N	4	8	15	5	0	32
		%	12,5%	25,0%	46,9%	15,6%	,0%	100,0%
	5. Sınıf	N	3	6	13	5	0	27
		%	11,1%	22,2%	48,1%	18,5%	,0%	100,0%
	6. Sınıf	N	4	4	8	9	1	26
		%	15,4%	15,4%	30,8%	34,6%	3,8%	100,0%
	7. Sınıf	N	0	1	0	7	3	11
		%	,0%	9,1%	,0%	63,6%	27,3%	100,0%
	8. Sınıf	N	0	0	4	5	2	11
		%	,0%	,0%	36,4%	45,5%	18,2%	100,0%
Toplam		N	11	19	40	31	6	107
		%	10,3%	17,8%	37,4%	29,0%	5,6%	100,0%

($X^2=37.49$ sd=16 P:,002)

Tablo incelendiğinde, peygamber kavramının 4. sınıfta örneklemin %46,9'u ve 5. sınıfta %48,1'i tarafından belirli kavram yanlışları ile birlikte kısmen anlaşıldığı, 6. sınıfta %34,6'sı ve 7. sınıfta %63,6'sı ve 8. sınıfta %45,5'i tarafından ise kısmen anlaşıldığı görülmektedir. Buna göre peygamber kavramının anlaşılma düzeyi ile ilgili 4 ve 5. sınıflardaki öğrencilerin kavramı belirli kavram yanlışları ile birlikte kısmen anladıkları, 6, 7, 8. sınıftakilerin ise kavramı kısmen anladıkları söylenebilir. Peygamber kavramının anlaşılma düzeyi ile sınıf değişkeni arasında gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [$p<,05$]. Peygamber kavramı hakkındaki öğrencilerdeki anlama düzeyinin ise kavram yanlışları ile kısmen anlamadan, kavramı kısmen anlamaya doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

Peygamber kavramında görülen kavram yanlışlarını tespit etmek amacıyla öğrencilerin kavrama vermiş oldukları cevaplar analiz edildiğinde, belirli kavram yanlışları ile birlikte kısmî anlamayı içeren nitel bulgulara rastlanılmış ve bunlar aşağıda sıralanmıştır:

“Allah’a inanan kişidir.” (4. sınıf)

“Allah’ın kuludur.” (4. sınıf; çok tekrar ediyor.)

“Allah’ın yarattığı bir insan ama bizden daha üstün.” (4. sınıf)

“Allah’ın elçisi ve kulu.” (4. sınıf; çok tekrar ediyor)

“Peygamberlerimiz can alır.” (4. sınıf)

“Allah tarafından yaratılmış bir insandır. O da bizim gibi yer, içer ve uyur.” (5. sınıf)

“Bizlerin Kur’an okumasını sağlamıştır.” (5. sınıf)

“Allah’ın yardımcısı olan güzel meleklerle peygamber denir.” (5. sınıf)

“Bizlere cennetin kapılarını açar ve bizleri affeder.” (5. sınıf)

“Allah’ın gönderdiği bir insan.” (5. sınıf)

“Peygamber Allah’ın yardımcısıdır. Peygamber de Allah gibi bir kişidir.” (6. sınıf)

“Allah’ın gönderdiği meleklerle peygamber denir.” (6. sınıf)

“Allah’ın İslâm’ı bildirmesi için gönderdiği bizim gibi insan ama onu insanlardan farklı kılan dürüst, saygılı, iyilik meleği olmasıdır.” (8. sınıf)

Peygamber kavramı ile ilgili nitel bulgulara göre öğrenciler, peygamber kavramını Allah’ın yarattığı bir insan, elçi ve kul olarak algılamakta ve bu kavramı Allah ve melek kavramları ile karıştırmaktadırlar.

Peygamber kavramı ile ilgili öğrencilerin peygamberi sadece bir insan, kul ve elçi olarak tanımlamaları kısmî bir anlamayı ifade etmektedir. Bu kısmî anlamının temelinde ders kitaplarında Peygamberimizin (sav) bu yönünün çokça ifade edilmesi²⁵ etken olarak düşünülebilir. Ayrıca, peygamber kavramı ile Allah ve melek kavramları arasında öğrencilerdeki kavram yanlışları, peygamber kavramının kritik özelliklerinin öğrencilere doğru bir şekilde verilmediğini de göstermektedir. Peygamber kavramının kritik özellikleri ile ilgili doğ-

---

²⁵ Bu konudaki örnek ifadeler, İDKAB 4. sınıf ders kitabında 51-68. sayfalar, 5. sınıf ders kitabında da 58-75. sayfalar arasında yer almaktadır.

ru ve yanlış örneklerin öğrencilere uygun bir şekilde aktarılması ile peygamber kavramının anlamlı öğrenilmesi gerçekleşmiş olacaktır. Ancak, kavramlarla ilgili yanlış örneklerin öğrencilere fazla miktarda gösterilmesi de kavram öğrenmeyi zorlaştırabilmektedir. Bu durumda öğretmen, dini kavramların doğru ve yanlış örnekleri konusunda iyi bir öğretim içeriği oluşturmalıdır.²⁶ Ayrıca öğretmenlerin, öğretilen kavramı niteleyen sözcüklerin tanımını yazılı ve sözlü olarak vererek, kavramla ilgili doğru ve yanlış örnekleri öğrencilere buldurması da kavram kargaşasını büyük ölçüde engelleyebilir.²⁷

5. İbadet Kavramı ile İlgili Bulgular

Öğrencilerin ibadet kavramına vermiş oldukları cevaplar ile ilgili bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: İbadet Kavramı ile İlgili Bulgular

İbadet nedir?	Frekans	%
Anlamama	16	15,0
Belirli kavram yanılığısı	25	23,4
Belirli kavram yanılığısı ile birlikte kısmen anlama	46	43,0
Kısmen anlama	15	14,0
Anlama	5	4,7
Toplam	107	100,0

İbadet kavramı ile ilgili bulgular incelendiğinde, örneklemin %43'ünün kavram yanılığısı ile birlikte kavramı kısmen anladığı, %23,4'ünün kavramla ilgili bir kavram yanılığısı içinde olduğu, %15'inin kavramı hiçbir şekilde anlamadığı, %14'ünün kavramı kısmen anladığı ve % 4,7'sinin ise kavramı doğru bir şekilde anladığı görülmektedir.

İbadet kavramının anlaşılma düzeyinin sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁶ Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2003, s. 157.

²⁷ Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Spot Matbaacılık, Ankara 1997, s. 529.

Tablo 11: İbadet Kavramının Sınıf Değişkenine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

İbadet nedir?			Anlamama	Belirli kavram yanılıgısı	Belirli kavram yanılıgıları ile birlikte kısmen anlama	Kısmen anlama	Anlama	Toplam
Sınıf	4. Sınıf	N	8	14	8	2	0	32
		%	25,0%	43,8%	25,0%	6,2%	,0%	100,0%
	5. Sınıf	N	2	5	19	1	0	27
		%	7,4%	18,5%	70,4%	3,7%	,0%	100,0%
	6. Sınıf	N	6	3	9	7	1	26
		%	23,1%	11,5%	34,6%	26,9%	3,8%	100,0%
	7. Sınıf	N	0	1	6	3	1	11
		%	,0%	9,1%	54,5%	27,3%	9,1%	100,0%
	8. Sınıf	N	0	2	4	2	3	11
		%	,0%	18,2%	36,4%	18,2%	27,3%	100,0%
Toplam		N	16	25	46	15	5	107
		%	15,0%	23,4%	43,0%	14,0%	4,7%	100,0%

(X²=47.53 sd=16 P:;000)

Tablo incelendiğinde, ibadet kavramı hakkında 4. sınıfta örneklemin %43,8'inin kavram yanılıgısı içinde olduğu ve 5. sınıfta %70,4'ü, 6. sınıfta %34,6'sı, 7. sınıfta %54,5'i ve 8. sınıfta %36,4'ü tarafından belirli kavram yanılıgıları ile birlikte kısmen anlaşıldığı görülmektedir. Buna göre ibadet kavramının anlaşılma düzeyi ile ilgili 4. sınıftaki öğrencilerin kavram yanılıgısı yaşadıkları, 5, 6, 7 ve 8. sınıftakilerin ise kavramı belirli yanılıgılarla birlikte kısmen anlamış oldukları söylenebilir. İbadet kavramının anlaşılma düzeyi ile sınıf değişkeni arasında gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur [p<,05]. İbadet kavramı hakkındaki öğrencilerdeki anlama düzeyinin ise kavram yanılıgısında, kavram yanılıgıları ile birlikte kavramı kısmen anlamaya doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir.

İbadet kavramına öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardaki kavram yanılıgısı ve kısmî anlamayı içeren nitel bulgular aşağıda sıralanmıştır:

"Bir şeye inanma ve onun yolundan gidilmesidir." (4. sınıf)

"İnanığımız şeylerdir." (4. sınıf)

"Yaptığımız iyiliklerdir." (4. sınıf)

"Bir şeye inanıp, onu yapmaktır." (4. sınıf)

“Bizden üstün birine (Allah ve peygamber) inanıp, saygı göstermektir.”
(5. sınıf)

“Dinimizde olan saygıdır. (5. sınıf)”

“İnsanların inandığı şeylerdir.” (5. sınıf)

“İnsanların Allah’a inanmasıdır.” (6. sınıf)

“İnsanların farklı şekillerde Allah’a inanmasıdır.” (6. sınıf)

“Allah’a karşı yapılan güzel şeylerdir.” (8. sınıf)

İbadet kavramı konusundaki nitel bulgulara göre öğrenciler, bu kavramı; inanç, iman, iyilik ve saygı kavramları ile karıştırmaktadırlar.

Öğrencilerdeki bu kavram yanlışlarının nedeni, ders kitabında ibadet kavramının içeriği ile açıklanabilir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5. sınıf ders kitabında ibadet ile ilgili şu şekilde bir açıklama yapılmıştır:

“İbadet; Allah’a kulluk etmek, saygı göstermek, buyruklarını yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmaktır. İbadet yapmakla, Allah’a olan sevgi, saygı, inanç ve bağlılığımızı ortaya koymuş oluruz. Namaz, oruç, hac ve zekât İslâm’ın temel ibadetlerindedir. Bunların zamanı, yeri ve yapılış şekli dinimizce belirlenmiştir. İbadetler bunlarla sınırlı değildir. İnsanın inancı gereği Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için kulluk bilinciyle yaptığı her olumlu ve faydalı davranışı ibadet sayılır. Örneğin Kur’an okumak, dua etmek, çalışmak, iyiliği özendirmek, kötülüğe engel olmak ve güler yüzlü olmak birer ibadettir. Ayrıca Allah’ın yasakladığı her türlü davranıştan kaçınmak da ibadettir.”²⁸

Bu açıklama analiz edildiğinde, ibadet kavramının namaz, oruç gibi pratikleri ihtiva etmesinin yanında, Allah’a kulluk ve saygılı olma, insanlara karşı iyi söz ve davranışlarda bulunmayı içeren daha geniş bir çerçeveye sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu geniş açıklama tarzının, ibadet kavramı ile ilgili olarak çalışmamızda ulaştığımız nitel bulgulardaki farklı algılamaları doğurduğu düşünülmektedir. Örneklem içindeki öğrencilerin ibadet kavramı hakkında ders kitabından öğrendikleri bilgileri yorumlayarak kendilerine ait bir kavram tanımlamasına ulaştıkları söylenebilir. Buradan hareketle herhangi bir kavram ile ilgili geniş çaplı açıklamaların, öğrencilerin ortak bir kavram tanımına ulaşmalarını olumsuz etkilediği de ileri sürülebilir.

Ayrıca ilköğretim çağı, çocukların temel bilişsel yapılarının şekillendiği ve öğrendikleri yeni bilgilerin ileride öğrenecekleri bilgiler için temel teşkil

---

²⁸ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (5. Sınıf)*, s. 28.

ettiği bir dönemdir.²⁹ Bu süreçte, ibadet kavramının çerçevesinin geniş tutularak temel ibadetlerin yanında her türlü iyi söz ve güzel davranışın ibadet kapsamına dâhil edilmesi, öğrencilerin temel ibadetlerle iyi ve güzel kabul edilen davranışları aynı derecede düşünmesi sonucunu doğurabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç

İlköğretim öğrencilerinin “din, Allah, peygamber ve ibadet” kavramlarını nasıl algıladıklarını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Öğrenciler tarafından, en fazla sırasıyla Allah, peygamber ve ibadet kavramları, en az ise din kavramı anlaşılmaktadır.

2. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%88,8) din kavramını yeterli ve doğru bir şekilde anlamamakta ve kavramla ilgili yanlışlar yaşamaktadır. Kavram yanlışlığı içindeki öğrenciler, din kavramını “ibadet etme, ahlâklı olma, iyi ve güzel söz ya da davranışlar, emredilen iyi işler, yapılması gereken davranışlar” olarak anlamaktadırlar.

3. Allah kavramını öğrencilerin çoğunluğu (%71) kavram yanlışları ile birlikte kısmen anlamaktadır. Bu kavramla ilgili öğrencilerdeki anlama düzeyi, kavram yanlışları ile kısmen anlamadan, kavramı doğru olarak anlamaya doğru bir gelişim göstermektedir. Öğrenciler Allah kavramını, yoğun olarak “yaratıcı, yaratıcı” olarak algılamakta ve bazıları melek kavramı ile karıştırmaktadır.

4. Peygamber kavramını ise öğrencilerin %66,4’ü kısmen anlamakta, %17,8’i bu kavramla ilgili yanlış yaşamakta, %10,3’ü kavramı hiçbir şekilde anlamamaktadır. Bu kavramla ilgili öğrencilerdeki anlama düzeyi ise kavram yanlışları ile kısmen anlamadan, kavramı kısmen anlamaya doğru bir gelişim göstermektedir. Ayrıca, bazı öğrenciler peygamber kavramını, Allah ile melek kavramlarıyla karıştırmaktadır.

5. İbadet kavramını öğrencilerin %66,4’ü kavram yanlışları ile birlikte kısmen anlamakta, %15’i ise hiç anlamamaktadır. Bazı öğrenciler ise ibadet kavramını “inanç, iman, iyilik ve saygı” kavramları ile karıştırmaktadır.

---

²⁹ Münire Erden, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1. Öğrencilere dini kavramlar öğretilmeden önce, öğretilecek kavramlar hakkında öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmeli ve öğretim süreci buna göre planlanmalıdır.

2. Öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları kavramların öğretiminde görsel materyallerden destek alınmalı, kavram öğretildikten sonra da öğrencilerin zihinlerinde kalıcı olabilmesi için pekiştirici çalışmalar yapılmalıdır.

3. İDKAB ders kitaplarının açık, anlaşılır bir dille yazılması, yeterli sayıda resim, şekil, grafik ve kavram haritası içermesi kavramların daha anlamlı öğretilmesini sağlayacaktır.

4. Ders konularındaki kavramların öğretimi ile ilgili akademik çalışmalar yapılmalı, bu alandaki problemler ve çözüm yolları tespit edilmelidir. Özellikle öğrencilerin kavramları daha etkili öğrenmeleri ile ilgili yapılacak çalışmalar, gelecekteki öğretim programlarının geliştirilip değiştirilmesine ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Akyürek, Süleyman, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2003.

Baki, Adnan, "Cebirle İlgili İşlem Yanılgılarının Değerlendirilmesi", *III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999.

Büyükkasap, Erdoğan, Samancı, Osman, "İlköğretim Öğrencilerinin Işık Hakkındaki Yanlış Kavramları", *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, Sayı: 5, No: 5, 1998.

Cansüngü Koray, Özlem, Bal, Şenol, "Fen Öğretiminde Kavram Yanılgıları ve Kavramsal Değişim Stratejisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 10, No: 1, 2002.

Çaycı, Barış, Demir, M. Kaan, Başaran, Mustafa, Demir, Metin, "Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Kavram Öğretimi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 15 No: 2, Ekim 2007.

Erden, Münire, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.

Geban, Ömer, Uzuntiryaki, Esen, "Kavram Haritalama ve Benzeşme Yöntemi ile Mol Kavramı Öğretimi", *III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999.

Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1982.

- Kaptan, Fitnat, *Fen Bilgisi Öğretimi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1999.
- MEB, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4-8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara 2010.
- MEB, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (4. Sınıf), 4. Baskı, MEB Yayınları, Ankara 2011.
- MEB, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı (5. Sınıf), 4. Baskı, MEB Yayınları, Ankara 2011.
- Özer, Zühal, Şahin, Ela, "Öğreniyorum Öyleyse Varım", *Bilim Teknik Dergisi*, Sayı: 341, 1996.
- Özer, Zühal, "Bilgi Nasıl Yenilenir?", *Bilim Teknik Dergisi*, Sayı: 359, 1997.
- Senemoğlu, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Spot Matbaacılık, Ankara 1997.
- Şahin, Tuğba, "İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi", *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Cilt:1, 9-11 Eylül, Konya 1998.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Milliyet Gazetesi Tesisleri, İstanbul 1992.
- Westbrock, Susan, Marek, Edmund, "A Cross-Age Study of Student Understanding of the Concept of Diffusion", *Journal of Research in Science Teaching*, 28 (8), 1991.
- Yamane, Taro, *Temel Örneklem Yöntemleri*, (Çeviren: Alptekin Esin, M. Akif Bakır, Celal Aydın ve Esen Gürbüzsəl), Literatür Yayıncılık, İstanbul 2001.
- Yazıcı, Hakkı, Samancı, Osman, "İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri", *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 158, Bahar 2003.
- Yılmaz, Özgül, Tekkaya, Ceren, Geban, Ömer, Özden, Yaşar, "Lise-1. Sınıf Öğrencilerinin Hücre Bölünmesi Ünitesindeki Kavram Yanılgılarının Tespiti" *III. Ulusal Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu*, 23-25 Eylül 1998, KTÜ, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1999.